

Aan de minister van onderwijs, Mw. M. van Bijsterveld
Aan de staatssecretaris van VWS, Mw. M. Veldhuijzen van Zanten

In afschrift aan: VNG, PO-raad, VO-raad, MBO-raad

Betreft: wettelijke borging schoolmaatschappelijk werk

Utrecht, 8 november 2010

Geachte mevrouw Van Bijsterveld,
Geachte mevrouw Veldhuijzen van Zanten,

Scholen moeten goed onderwijs geven. Dat is hun kerntaak. Maar soms verhinderen omstandigheden leerlingen om optimaal te kunnen profiteren van dat onderwijs. Bijvoorbeeld door problemen met leren, hun ontwikkeling, gedrag of in de thuissituatie. In deze brief pleiten wij voor een effectieve inzet van die snelle en passende hulp voor leerlingen die dat nodig hebben, met het **schoolmaatschappelijk werk** als structurele basisvoorziening op elke school -zowel het primair-, speciaal-, en voortgezet onderwijs en MBO¹. **Een wettelijke verankering en structurele bekostiging bieden hiervoor de noodzakelijke garanties.**

Zorg in en om de school

Van voorschoolse voorzieningen, basisscholen, scholen in het voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs en het speciaal onderwijs wordt steeds meer verwacht dat zij dergelijke problemen bij hun leerlingen signaleren. Vervolgens worden de scholen geacht snel extra begeleiding en hulpverlening mogelijk te maken. Scholen hebben daarvoor een zorgstructuur, waarin rechtstreeks of via zorgteams of zorg- en adviesteams (ZAT's) schoolmaatschappelijk werk (of andere zorg) ingeschakeld kan worden.

Scholen, gemeenten en zorgorganisaties worden verplicht tot samenwerking in de zorg in en om de school. Gemeenten krijgen de regierol toegewezen in het jeugdbeleid en de Centra voor Jeugd en Gezin. Dat alles wordt geregeld met de voorgenomen wijziging in de onderwijswetten² en de Wet op de Jeugdzorg. In deze wetgeving is het Schoolmaatschappelijk werk (SMW) benoemd als één van de deelnemers aan zorgteams/ZAT's en als goed voorbeeld van preventieve hulp. Het belang van SMW voor een vroegtijdige signalering van problematiek en het bieden van hulp is onomstreden. Wij juichen dit toe.

Meerwaarde schoolmaatschappelijk werk

Met SMW op school zijn signalering, schoolondersteuning en zorg voor leerling/ouders daadwerkelijk ter plekke aanwezig. Schoolmaatschappelijk werk biedt:

- kortdurende psychosociale hulpverlening aan ouders en leerlingen bij opvoed- en opgroei problemen zoals: pesten; sociale vaardigheden; problemen in de thuissituatie;

¹ Op aantal voorschoolse voorzieningen zoals peuterspeelzalen is SMW ook al actief.

² Wet op het primair onderwijs (WPO), de Wet op de expertisecentra (WEC), de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) en de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB)

problemen op school; gescheiden ouders; opvoedingsonmacht, (rouw)verwerking; verslaving; depressieve gevoelens. De hulp vindt plaats op school en eventueel thuis in het gezin;

- schoolondersteuning, zoals consultatie aan interne leerlingbegeleiders, zorgcoördinatoren en leerkrachten bij het signaleren van en omgaan met zorgleerlingen en hun ouders;
- zo nodig toeleiding naar externe hulpverlening, coördinatie van hulp en de verbinding met het Centrum voor Jeugd en gezin (CJG), rechtstreeks of via zorgteam / ZAT.

Deze inzet van SMW levert een belangrijke bijdrage aan het voorkomen van zwaardere problemen - bijvoorbeeld schooluitval, criminaliteit, werkloosheid en een problemen met gezondheid- en duurdere zorg. In een aantal recente rapporten en regelingen wordt dit expliciet benoemd:

In het rapport *Vertrouwen in de school* (2009) stelt de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR) dat een belangrijke rol is weggelegd voor de leerlingenzorg in en om de school.

Het Nji pleit in haar rapport *Probleemdruk en zorgstructuur in het MBO* (2009) voor onder meer extra inzet van SMW en aanvullende en geïntegreerde inzet vanuit de jeugdhulpverlening.

Het Ministerie van Onderwijs stelt in haar subsidieregelingen voor SMW in het MBO en PO dat schooluitval vaak het gevolg is van een gebrek aan tijdige en adequate hulp. Schoolmaatschappelijk werk kan hierin een voor deelnemers beslissende wending ten goede brengen door op tijd passende hulp te bieden³. De interne zorgstructuur van scholen kan aanzienlijk worden versterkt door SMW in te zetten in nauwe samenhang met de functie en werkzaamheden van de interne begeleider⁴.

Ook de werkgroep van de Tweede Kamer pleit in haar toekomstverkenning *Jeugdzorg dichterbij* (2010) voor de school als vindplaats én werkplaats voor hulp aan kinderen en jongeren met problemen. Naast het gezin is de school de plek waar kinderen en jongeren een groot deel van hun tijd doorbrengen. En het is bij uitstek de plek waar professionals jeugdigen zien en belemmeringen in hun ontwikkeling kunnen signaleren en doorgeleiden. Ook stelt de werkgroep van de Tweede Kamer dat er steeds meer bewijs komt voor de effectiviteit en kosteneffectiviteit van preventie, en dat het loont om hier fors op in te zetten.

Stand van zaken SMW

Op veel scholen voor primair, speciaal en voortgezet onderwijs en het MBO is in zekere mate al schoolmaatschappelijk werk aanwezig. De afgelopen jaren is een duidelijke groei waar te nemen, door de gezamenlijke inspanningen van gemeenten en schoolbesturen. Over het beschikbare schoolmaatschappelijk werk zijn scholen heel tevreden. Onderzoek van het Nji⁵ bijvoorbeeld, in het primair onderwijs, toont aan dat zo'n 80% van de WSNS-verbanden (zeer) tevreden is over de kwaliteit van het schoolmaatschappelijk werk dat geleverd wordt.

Dit is een mooi resultaat, maar de kwaliteit kan beter en de kwantiteit is op veel plaatsen beslist onvoldoende. Uit een peiling van MOgroep W&MD onder haar leden, blijkt dat 95% van de aanbieders van SMW problemen ondervindt: de vraag naar SMW is veel groter dan het aanbod en men ondervindt moeilijkheden bij de financiering van SMW. Ook uit Rotterdams onderzoek van Sardes⁶ blijkt dat de overgrote meerderheid van de onderwijsinstellingen aangeeft de capaciteit SMW te klein te vinden. Ook scholen en samenwerkingsverbanden in het onderwijs geven aan geen of onvoldoende SMW beschikbaar te hebben voor de leerlingen en hun ouders.

Aanvullende wettelijke verankering SMW noodzakelijk

De voorgenomen wetgeving zorg in en om de school biedt nog geen garanties voor daadwerkelijke effectieve inzet van die snelle en passende hulp door het schoolmaatschappelijk werk als structurele basisvoorziening op elke school.

³ Regeling schoolmaatschappelijk werk in het mbo, 2009

⁴ Regeling Impuls Schoolmaatschappelijk Werk Primair Onderwijs in het kader van veiligheid en opvang van risicoleerlingen, 2005

⁵ Monitor ZAT PO 2009, Nji 2009

⁶ Zorg naderbij, een onderzoek naar de behoefte aan en bereik van psychosociale hulpverlening in het Rotterdamse onderwijs, Sardes (2007)

Wij pleiten er voor de wetgeving voor Zorg in en om de school, de wetgeving voor de Centra voor jeugd en gezin en de Wet maatschappelijke ondersteuning (prestatieveld 2) uit te breiden met een verplichting voor gemeenten en onderwijs om lokale afspraken te maken over inzet en gezamenlijke structurele financiering van Schoolmaatschappelijk werk.

Aanvullende wettelijke borging is nodig omdat:

- schoolmaatschappelijk werk een unieke positie heeft in het lokale veld door de *gezamenlijke* verantwoordelijkheid van zowel gemeenten als onderwijs. Deze positie maakt dat SMW zowel onder reikwijdte van de Wmo, de Wet op de Jeugdzorg, de Onderwijswetten en de Wetgeving zorg in en om de school valt;
- de huidige wetgeving te vrijblijvend is en niet specifiek genoeg. Het doet geen recht aan de specifieke positie van het SMW als onderdeel van en schakel tussen de lokale- én onderwijszorgstructuur. De schoolmaatschappelijk werker is de onmisbare verbinding tussen het Centrum voor Jeugd en Gezin, de zorgteams, zorg- en adviesteams (ZAT's) en de lokale preventieve voorzieningen (bijvoorbeeld jeugd- en jongerenwerk).
- We knelpunten signaleren in de capaciteit, financiering en kwaliteit die in de huidige situatie niet opgelost kunnen worden.

Structurele financiering SMW noodzakelijk

Bestaande regelingen en budgetten voor gemeenten en onderwijs bieden aanknopingspunten voor bekostiging. Voorts pleit de Tweede Kamer in haar toekomstverkenning *Jeugdzorg dichterbij* (2010) voor een herziening van het stelsel van voorzieningen en financiers en voor het overhevelen van de provinciale budgetten voor (preventieve) jeugdzorg naar de gemeenten. **Wij pleiten er voor dat een deel van deze voorheen provinciale budgetten ingezet worden voor de financiering van schoolmaatschappelijk werk .**

Wij vragen voor bovengenoemde voorstellen uw steun!

NB. In de bijlage treft u onze richtlijn Schoolmaatschappelijk werk aan, met enkele uitgangspunten voor een kwalitatief goede basisvoorziening SMW op *elke* school. Deze richtlijn kan voeding zijn voor gemeenten en onderwijs voor het maken van samenwerkingsafspraken.

Met vriendelijke groet,

Mw. A. van Beek,
brancedirecteur MOgroep W&MD

T. Haverkort,
waarnemend directeur NVMW

J. van de Meent,
Servicepunt Schoolmaatschappelijk werk Rotterdam

Richtlijn SMW: uitgangspunten en randvoorwaarden

Het belang van SMW voor een vroegtijdige signalering van problematiek en het bieden van hulp is onomstreden. In deze richtlijn formuleren wij enkele uitgangspunten voor een kwalitatief goede basisvoorziening SMW op elke school. Daarvoor zoeken wij steun bij onze partners en het nieuwe Kabinet. De landelijke uitgangspunten en randvoorwaarden waarvoor we pleiten, beschrijven we in vier punten:

1. positionering
2. capaciteit
3. kwaliteit
4. financiering.

1. Positionering SMW

De schoolmaatschappelijk werker is essentieel voor de zorgstructuur in en om de school of het samenwerkingsverband van scholen, en een onmisbare schakel met de lokale zorgstructuur. De schoolmaatschappelijk werker is de verbinding met de zorgteams, zorg- en adviesteams (ZAT's) en de lokale preventieve voorzieningen (bijvoorbeeld jeugd- en jongerenwerk) en is onderdeel van de netwerkorganisatie van het Centrum voor Jeugd en Gezin. Het schoolmaatschappelijk werk is hiermee een gedeelde verantwoordelijkheid van de gemeente *en* het onderwijs.

De organisatie voor SMW en de school maken afspraken over invullingen van taken, caseload, deelname aan zorgteam/ZAT en de samenwerking met anderen (intern en extern). Er is sprake van een functionele relatie met de schoolleiding en de zorgcoördinator van de school of het samenwerkingsverband. Aan hen legt de schoolmaatschappelijk werker verantwoording af over zijn/haar activiteiten. Daarnaast legt hij/zij verantwoording af aan zijn/haar werkgever (AMW-organisatie, schoolbestuur of andere werkgever). De werkgever is eindverantwoordelijk voor het professioneel handelen van de schoolmaatschappelijk werker.

Via registratie en rapportage levert de schoolmaatschappelijk werker een bijdrage aan het leerlingvolgsysteem van de school, de Verwijsindex risicjongeren (VIR) en aan dossiervorming voor de hulpverlening, werkontwikkeling en verantwoording.

SMW is werkzaam op de school en eventueel bij ouders thuis. Naar leerlingen, ouders, en leerkrachten wordt duidelijk gemaakt wat schoolmaatschappelijk werk hen te bieden heeft.

Taken

De schoolmaatschappelijk werker werkt planmatig en methodisch in de uitvoering van de drie taken:

- kortdurende psychosociale hulpverlening aan ouders en leerlingen bij problemen gerelateerd aan opvoeden en opgroeien en eventueel opzetten van zelfhulpgroepen;
- schoolondersteuning, zoals consultatie aan interne leerlingbegeleiders, zorgcoördinatoren en leerkrachten bij het signaleren van en omgaan met zorgleerlingen en hun ouders en advisering bij ontwikkeling en uitvoering leerlingzorg en ouderbetrokkenheid;
- zonodig toeleiding naar externe hulpverlening, coördinatie van hulp en de verbinding naar het Centrum voor Jeugd en gezin (CJG) rechtstreeks of via zorgteam / ZAT.

Werkwijze

SMW is uniek in haar integrale aanpak. Niet het probleem, maar *het kind of de jongere* met zijn context, problemen én mogelijkheden, staat centraal in een oplossingsgerichte aanpak. Hierbij is aandacht voor de gezinssituatie (kenmerken van het gezin, maatschappelijke situatie, etnische achtergrond, migratiegeschiedenis, problemen met/van gezinsleden), leefomgeving in de buurt, leeftijdgenoten, leerkrachten en het pedagogisch klimaat op school.

SMW bevordert de zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid van jeugdigen en hun ouders en biedt hierin maatwerk. SMW kijkt over de grenzen van de school heen en zoekt en vindt samenwerking met anderen. SMW heeft een verbindende rol in de keten.

Enkele voorbeelden van problemen waarbij het schoolmaatschappelijk werk hulp kan bieden: pesten en gepest worden; sociale vaardigheden; problemen in de thuissituatie; opvoedingsmacht; armoede- of schuldenproblematiek; problemen op school; relatieproblemen / gescheiden ouders; (rouw)verwerking; verslaving; depressieve gevoelens.

Werkgever SMW

Een school(bestuur) of samenwerkingsverband kan schoolmaatschappelijk werk inkopen bij externe aanbieders of zelf medewerkers in dienst nemen. Inkoop bij een externe aanbieder, zoals een organisatie voor maatschappelijk werk of jeugd- en opvoedhulp verdient de voorkeur. Dit stelt de schoolmaatschappelijk werker in staat zich als professional te blijven ontwikkelen door scholing, werkbegeleiding, kwaliteitsontwikkeling en contact met collega's. Ook zijn zijn/haar contacten met het lokale veld en het lokale zorgaanbod vaak beter dan die van iemand die in dienst is van de school, zodat de brugfunctie en de korte lijnen met andere vormen van hulp beter lopen. Vanzelfsprekend dienen afspraken tussen school en aanbieder in een leveringsovereenkomst te worden vastgelegd. Het gaat hierbij zowel over de aard van de te leveren diensten als de voorwaarden waaronder zij worden uitgevoerd.

2. Capaciteit SMW

Onderstaande normering geeft aan hoeveel fte SMW er minimaal nodig is voor effectief SMW⁷:

Basisonderwijs

Regulier basisonderwijs:	0,2 fte per week bij 250 leerlingen
Regulier basisonderwijs achterstandsschool:	0,4 fte per week bij 250 leerlingen
Speciaal onderwijs:	0,4 fte per week bij 250 leerlingen
Speciaal onderwijs cluster 1-2-3:	0,6 fte per week bij 250 leerlingen
Speciaal onderwijs cluster 4:	1,0 fte per week bij 250 leerlingen

Voortgezet onderwijs

Praktijkonderwijs en LWOO:	1,5 fte per week bij 600 leerlingen
VMBO	1,0 fte per week bij 600 leerlingen
HAVO/VWO:	0,5 fte per week bij 600 leerlingen

MBO

MBO niveau 1 + 2 ⁸	1,0 fte per week bij 500 leerlingen
MBO niveau 3 + 4	0,5 fte per week bij 600 leerlingen

NB. We zullen ons inspannen om een reëel beeld te krijgen hoeveel SMW er daadwerkelijk per gemeente wordt ingezet en hoe zich dit precies verhoudt tot bovengenoemde normen.

3. Kwaliteit SMW

De organisatie die SMW levert, staat garant voor de kwaliteit ervan. Dit betekent minimaal dat de schoolmaatschappelijk werker:

- een HBO-opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening heeft afgerond;
- kennis heeft van de psychologische ontwikkeling en leeftijdsadequaat functioneren van kinderen, jongeren en adolescenten, psychopathologie en pedagogiek;
- praktische opvoed- en opgroeiadviezen en ondersteuning kan geven, kortdurende individuele en/of systeemgerichte hulp kan bieden en verschillende hulpverleningsmethodieken kan toepassen;

⁷ NVMW 2006

⁸ De norm voor het MBO nivo 1 + 2 is niet vastgesteld door de NVMW, maar sinds de invoering van het SMW blijkt dat deze norm realistisch is.

- geregistreerd staat in het beroepsregister BAMw en zich houdt aan de beroepscode voor maatschappelijk werkers en de gedragscode van de school waar hij werkzaam is;
- kan samenwerken vanuit een intermediaire positie, zich kan inleven in verschillende (school)culturen en strategisch weet te handelen;
- zich blijft ontwikkelen, door scholing, werkbegeleiding, kwaliteitsontwikkeling en contact met collega's.

Landelijke ondersteuning

Scholen en cliënten zijn tevreden over het SMW. Dit is een mooi resultaat, maar de kwaliteit kan beter. Bovendien raken met de groei van het schoolmaatschappelijk werk steeds meer partijen hierbij betrokken en nemen ook de vragen toe, zowel van gemeenten, schoolbesturen, samenwerkingsverbanden in het onderwijs en aanbieders van SMW. Structurele landelijke ondersteuning van alle betrokkenen om de ontwikkeling van het SMW te stimuleren, is daarom een breed gedragen wens. Deze ondersteuning moet een plek krijgen bij de bestaande steunpunten op het terrein van jeugdbeleid, zoals het steunpunt ZAT.

Hierbij is speciale aandacht nodig voor een landelijk kwaliteitskader met indicatoren SMW⁹, ter aanvulling op de brede kwaliteitsnormen HKZ. Het HKZ Keurmerk- met daaraan verbonden normen- geeft al een garantie dat bij een organisatie intern de zaken goed op orde zijn, de klant principieel centraal staat en er voortdurend wordt gewerkt aan verbetering van de zorg- en dienstverlening. Deze normen zijn breed opgesteld voor organisaties in welzijn, maatschappelijke dienstverlening en de zorg.

4. Financiering SMW

Bij scholen is dus een duidelijke behoefte aan de inzet van (meer) SMW. De inzet stagneert doordat het niet duidelijk is wie financieel verantwoordelijk is voor de inzet van schoolmaatschappelijk werk in het onderwijs. Bovendien staan rijk en gemeenten voor de moeilijke opgave om bezuinigingen door te voeren. Maar ook in deze economisch mindere tijden is investeren in SMW belangrijk. Structurele bekostiging van het SMW –niet afhankelijk van tijdelijke projectsubsidies- betekent een minimaal niveau aan preventie, dat besparingen oplevert voor latere kosten van zwaardere jeugdzorg en GGZ, schooluitval, ontsporing en ingrijpen van politie en justitie, medische behandeling, etc.

Het SMW is een essentieel onderdeel van de zorgstructuur in en om de school en een onmisbare schakel met de lokale zorgstructuur. Het SMW is hiermee een **gedeelde verantwoordelijkheid** van de gemeente en het onderwijs. Onderstaande regelingen en budgetten bieden aanknopingspunten voor bekostiging, maar hebben nog **niet** geleid tot structurele, voldoende bekostiging.

Aanknopingspunten voor verantwoordelijkheid en bekostiging door onderwijs

Met de voorgenomen wijzigingen in de onderwijswetten wordt vastgelegd dat de school de plicht heeft om samen te werken in de jeugdketen en om ontwikkelings- en opvoedrisico's vroegtijdig te signaleren en te melden. Ook krijgen scholen de verplichting om samen met gemeenten afspraken te maken over de taakverdeling ten aanzien van de zorg in en om de school, waarbij de regierol bij gemeenten ligt. Scholen stellen in het kader van Passend Onderwijs met het personeel een onderwijszorgprofiel op. Hierin wordt aangegeven welke zorg en ondersteuning een school kan bieden, ook met hulp van derden zoals het SMW. SMW kan op school problemen van leerlingen signaleren en passende zorg creëren, zodat elk kind onderwijs kan (blijven) volgen. Het SMW als basisvoorziening past naadloos in Passend Onderwijs.

In de aanpak van Voortijdig schoolverlaten (VSV) ligt de nadruk op preventie van schooluitval door het verbeteren van de zorg en ondersteuning op scholen.

Tenslotte heeft de school de plicht een veilig schoolklimaat te bieden.

Budgetten die door het onderwijs ingezet kunnen worden voor SMW:

- 'Impulsmaatregel smw PO' in het kader van veiligheid en opvang risicoleerlingen, voor ongeveer de helft van de WSNS-verbanden in Nederland (van OCW);

⁹ Zie ook Servicepunt Schoolmaatschappelijk werk Rotterdam (2010)

- Zorgmiddelen van samenwerkingsverbanden WSNS en (V)SO;
- Eigen zorgmiddelen van scholen / schoolbesturen;
- 'Impulsmiddelen versterking leerlingbegeleiding VO' in het kader van veiligheid en opvang risicoleerlingen;
- 'Subsidierегeling schoolmaatschappelijk werk in het MBO' (van OCW).

Aanknopingspunten verantwoordelijkheid en bekostiging door gemeenten¹⁰

De Wet op de maatschappelijke ondersteuning (Wmo) stelt gemeente verantwoordelijk voor een goed aanbod aan licht pedagogische hulp voor jeugdigen, in het kader van prestatieveld 2 van het preventief jeugdbeleid. SMW is daarvan door haar laagdrempelige en sterk preventieve inzet een belangrijk onderdeel.

Daarnaast zijn gemeenten met het wetsvoorstel Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) en de regierol van gemeenten in het jeugdbeleid, ook verantwoordelijk voor het maken van sluitende samenwerkingsafspraken voor zorg in en om de school. Elke gemeente heeft straks minimaal één CJG, waarin de jeugdgezondheidszorg en de vijf WMO-functies - informatie & advies, signalering, toeleiding naar hulp, licht pedagogische hulp en coördinatie van zorg- worden gebundeld. SMW heeft op alle Wmo-functies in het CJG aanbod. Budgetten die door gemeenten ingezet kunnen worden voor SMW:

- Wmo-middelen preventief jeugdbeleid;
- brede doeluitkering CJG;
- stimuleringsmaatregel opvoedingsondersteuning;
- decentralisatie-uitkering jeugd;
- VSV-middelen;
- middelen grotestedenbeleid;
- specifieke veiligheids- en leefbaarheidsmiddelen.

NB. Indien de voorgenomen herziening van het stelsel van voorzieningen en financiers in de jeugdzorg wordt uitgevoerd, worden de provinciale budgetten voor ambulante preventieve jeugdzorg naar de gemeenten overgeheveld. Deze budgetten kunnen ook ingezet worden voor financiering van SMW.

De aansluiting tussen de schoolgebonden leerlingenzorg en de gemeentelijke inzet en dus ook de inzet van schoolmaatschappelijk werk, zijn onderwerp voor de Lokale Educatieve Agenda. Belangrijke voorwaarde is dat duidelijk is wie wat waaraan besteedt, zodat heldere afspraken mogelijk worden.

¹⁰In sommige regio's is ook de provincie een samenwerkingspartner en financier voor zorg in en om de school